

АСПЕКТИ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПІДХОДУ ДО ПІДБОРУ АВТЕНТИЧНИХ АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТІВ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Махінова М.В.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

У статті розглядаються проблеми визначення аспектів соціокультурного підходу до підбору автентичних англомовних текстів (автентичні англомовні газетні та журнальні статті) у підготовці майбутнього вчителя, роль соціокультурної компетенції у випускників педагогічного ВНЗ України, які б сприяли студентській мобільності та вивченню сучасних наукових підходів, що є пріоритетними у формуванні таких компетенцій.

Ключові слова: мовна особистість, соціокультурна компетенція майбутнього вчителя, соціокультурна трансформація суспільства, автентичний англомовний текст, критерії відбору англомовних газетно-журнальних статей, використання автентичних англомовних газетних та журнальних статей, умови організації навчання.

Постановка проблеми. Соціокультурно орієнтовані методи навчання іноземним мовам нині набули досить значного поширення. Суб'єктом процесу пізнання англомовної культури в межах нашої статті виступає студент як первинна мовна особистість, вже сформована в процесі соціалізації під впливом своєї національної культури, та як вторинна мовна особистість, формування якої продовжується при вивченні англійської мови протягом навчання у педагогічному ВНЗ. Основним засобом засвоєння студентом свідомості англомовного національно-культурного лінгвосоціуму є мова, яка відображає, акумулює та передає інформацію про світ, характерну для цієї етнолінгвістичної, культурно-мовної спільноти. Соціокультурна картина світу фіксується і вербалізується у мові за допомогою автентичних англомовних текстів [11, с. 95]. Студенти засвоюють англомовну культуру опосередковано, при читанні автентичних англомовних публіцистичних текстів із соціокультурним потенціалом. Критичний аналіз текстів дозволяє пізнати англомовну культуру зсередини, поглянути на англомовний світ очима англійців/американців – авторів текстів, що сприятиме підготовці студентів до етнографічного способу пізнання англомовної культури, який реалізується згідно з чинною програмою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Соціокультурний компетентнісний підхід в освіті дозволяє розглядати досвід підготовки майбутнього вчителя як систему компетентностей у різних галузях суспільного та духовного життя (І.О. Зимняя, О. Лебедев, В.І. Луговий, О. Овчарук, О. Пометун, І. Родигіна, Л. Скуратівський, Н.Д. Brown, L. Carrell, L. Damen, R. Fischer, K. Graves). Питання соціокультурної компетентності у психолого-педагогічній літературі в першу чергу пов'язується із поняттям комунікативної компетенції як знань або здатності до ефективної комунікації (Т.І. Гончар, Ю.Н. Емельянов, Н.Б. Завіниченко, Т.Л. Кобзар, С.С. Макаренко, К. Моисеєнко, Л.А. Петровська, О.В. Попова, Л.Л. Федорова, О. Hadley, E. Hexelschneider, F. Klippel, S. Krammsch), котра тісно корелює із соціальною компетентністю (Н.В. Калініна, О. Колеснікова, Л.А. Лепіхова, А.К. Мудрик, R. Lado, S. Luchtenberg, S. McKay).

Значної уваги приділяють дослідженню соціокультурної та мовленнєвої компетентності у професійній діяльності, зокрема у такій, котра безпосередньо пов'язана із здійсненням комунікації (Н.Б. Завіниченко, Л.В. Любчак, С.С. Макаренко, Ю.А. Паскевська, І.О. Тяллева, Н.Ф. Шевченко, Н.М. Шацька, E. Oksaar, K. O'Sullivan, R.C. Scarcella). Особливої значимості набувають характеристики,

котрі забезпечують, з однієї сторони, засвоєння знань, а з другої – оптимальні шляхи взаємодії у суспільстві. Передумовою розвитку зазначених характеристик є оптимальний рівень володіння мовою. Мовна і мовленнєва компетентність визначається необхідною умовою здобуття компетентності в усіх сферах життєдіяльності суб'єкта (А.М. Богуш, О.О. Залевська, І.О. Зимняя, М.І. Пентиліук, Л. Скуратівський, R.L. Oxford, N. Seeley, S. Stempleski, B. Tomalin, A. Thomas, K.H. Wagner).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Навчальним матеріалом при формуванні соціокультурної компетенції (надалі СКК) виступають автентичні англомовні тексти, які підібрані з комунікативними цілями до навчання іноземної мови (надалі ІМ), а саме газетно-журнальні статті. Характер навчального матеріалу обумовлює вибір тих вправ і прийомів роботи з ними. Тому ефективність формування досліджуваної компетенції визначається характером англомовних газетно-журнальних статей, при читанні яких відбувається формування відповідних соціокультурних знань, навичок і вмінь. Отже, необхідно розробити процедуру раціонального відбору автентичних англомовних газетно-журнальних статей.

Постановка завдання. Метою статті є визначення аспектів соціокультурного підходу до підбору автентичних англомовних текстів (автентичні англомовні газетні та журнальні статті) у підготовці майбутнього вчителя.

Виклад основного матеріалу. Соціокультурні особливості мовної особистості як педагогічна проблема цікавили, як відомо, А. Потебню. Він бачив органічну участь національної (етнічної) мови не тільки у формуванні народного світосприйняття, але й у самім розгортанні думки. Вчений підкреслював загальнолюдську цінність кожної мови – у якості ще однієї, відбитої саме в цій мові, картини світу: «Якби об'єднання людства за мовою і взагалі за народністю було б можливим, воно було б згубним для загальнолюдської думки, як заміна багатьох почуттів одним, хоча б це одне було не дотиком, а зором... Для існування людини потрібні інші люди; для народності – інші народності» [5, с. 229].

Серед навчальних матеріалів, рекомендованих чинною Програмою для формування у студентів СКК, є автентичні англомовні газетні та журнальні статті як жанрові різновиди публіцистичного стилю. При розв'язанні цього завдання ми спиралися на розроблену Ю.М. Карауловим лінгводидактичну модель мовної особистості, що складається з трьох рівнів: вербально-семантичного, лінгво-когнітивного (тезаурусного) та мотиваційного рівнів [8, с. 37].

Ця трьохрівнева структура мовної особистості є конгруентною рівням смислового сприйняття тексту [2, с. 121], оскільки саме в тексті й через текст виражається мовна особистість. Так, а) розуміння смислу слів і словосполучень співвідноситься з вербально-семантичним рівнем мовної особистості; б) розуміння концепції тексту – з тезаурусним рівнем; в) розуміння задуму автора тексту – з вищим, мотиваційним рівнем.

Виходячи з розглянутої структури мовної особистості, кінцевою метою формування СКК при навчанні читання англійських текстів у ВНЗ ми визнаємо формування вторинної мовної особистості лінгво-когнітивного (тезаурусного) рівня. Це обумовлено двома чинниками. По-перше, як зазначає Ю.М.Караулов, власне мовна особистість починається не з нульового (вербально-семантичного), а з першого, (тезаурусного) рівня. При аналізі мовної особистості на перший план висуваються її інтелектуальні характеристики, які проявляються саме на лінгво-когнітивному рівні при виявленні ієрархії смислів і цінностей в картині світу, тезаурусі мовної особистості [9 с. 16].

Використання сучасних публіцистичних матеріалів з метою формування СКК зумовлено такими чинниками. По-перше, публіцистичні тексти являють собою фрагмент національної культури, який містить інформацію про політичні, економічні, соціокультурні процеси сучасного англійського суспільства та відображає специфіку світогляду, світосприйняття носіїв мови – представників іншої культури. По-друге, ці матеріали є зразком національно-культурної специфіки мовлення суспільства в його соціальних, вікових, професійних, територіальних і культурних характеристиках. По-третє, читання автентичних англійських публіцистичних текстів має природну мотивацію, оскільки в умовах відсутності іншомовного й іншокультурного середовища найбільш реальним видом спілкування є опосередкована міжкультурна комунікація [11, с. 74]. Принцип діяльності як джерела походження різноманітних продуктів культури і форм суспільного життя відіграв важливу методологічну роль у становленні і розвитку деяких соціальних наук (наприклад, мовознавства, психології, етнографії). Переконавшись в тому, що люди бачать світ по-різному – крізь призму своєї рідної мови – лежить в основі теорії «лінгвістичної відносності» Е. Сепіра і Б. Уорфа [6, с. 22-23]. Вони прагнули довести, що розходження між культурами обумовлені розходженнями в мовах. І хоча ця теорія й дотепер вважається недоведеною, окремі аспекти її вивчення вплинули на інтерес до аналізу впливу соціокультурних особливостей особистості на проблему трансформації не тільки суспільства в цілому, але й багатьох його структур, у тому числі й мовного середовища як одного із суб'єктів соціокультурного процесу. Причому більшість дослідників приділяли увагу комунікаційним проблемам соціокультурних змін. Так, той же Е. Сепір розглядав вплив комунікативних процесів на життя особистості і суспільства. У статті «Комунікація» в «Енциклопедії соціальних наук» він відзначає, що «для формування суспільства, його об'єднань і підрозділів, а також для забезпечення взаєморозуміння між його членами необхідні якісь процеси комунікації» [6, с. 210]. Основним видом комунікації, «комунікативної поведінки» Е. Сепір справедливо називає мову, аналізуючи її вплив на життя суспільства. При цьому виділяється аналіз мовної комунікації як соціально визнаної [6, с. 105].

Зв'язок мови й культури найбільш яскраво проявляється в кумулятивній (кумулятивній) функ-

ції мови. Діалектична єдність мови з культурою та з суспільством створює об'єктивну можливість для реалізації філологічного способу вторинного пізнання іншокультурної дійсності при вивченні ІМ як компонента відповідної національної культури [10, с. 12]. Філологічний спосіб пізнання полягає у вилученні соціокультурної інформації з іншомовних структур – слів, словосполучень, речень, фрагментів текстів і цілих текстів різних функціональних стилів [7, с. 34].

Мовна особистість – це система, яка виникає в суспільстві і розвивається, ґрунтуючись на здатності вираження і закріплення соціальних відносин і взаємодій. Вона – умова і продукт культури. Мовна особистість – це, власне, особистість, охарактеризована з боку впливу засвоєної нею мовної культури на її особистісні якості та соціально-культурну ефективність її діяльності як суб'єкта суспільних відносин. Цій особистості, за її функціональною природою, мають бути притаманні характеристики, здатні позитивно впливати на процес соціально-культурної трансформації [8, с. 74]:

1. Мовна відкритість і доступність – націленість на спілкування і прагнення передати ідеї і цінності іншим соціальним агентам;

2. Соціально-діяльнісна спрямованість, пов'язана з інтенсивністю трансформаційних процесів і забезпеченням необхідної динаміки особистісних змін;

3. Адаптивно-акумуляююча характеристика як мовний механізм забезпечення пристосування до умов суспільства, що трансформується;

4. Соціально-культурна пізнавальна мотивація, що пов'язується з прагненням «розкодувати» світ і сформувати його індивідуальну мовну модель;

5. Мисленнева індивідуалізація світу як особистісно-мовна стимуляція пізнання та формування стилю мислення, який відповідає специфіці духовного світу мовної особистості;

6. Культурно-репрезентативна – якісна визначеність мовної особистості, яка знаходить вияв в утвердженні своєї етнічно-національної та культурно-групової приналежності й вираженні її в різному стилі мовлення в різних соціальних сферах (політиці, моралі тощо);

7. Естетико-мовний профіль особистості як цілісний вияв її буття у світі, утвердження її особистісного естетичного світу.

Особливо важливо підкреслити зв'язок мовної особистості, яка, як за своєю природою, так і соціально-функціонально, пов'язана з ментальністю. Як підкреслюють дослідники, «мова регламентує ментальність», а «ментальність регламентує мову, точно так проявляючи (і реалізуючи) себе в інших мовах – невербальних засобах вираження думки і почуття – від міміки і жестів, обрядів і ритуалів до танцю, живопису і архітектури» [9, с. 18].

Формування та розвиток категоріальної структури мови відображають формування і розвиток категоріальної структури мислення [2, с. 221]. Як факт духовної культури, мова у своєму функціонуванні і розвитку зумовлена всією сукупністю духовного та матеріального виробництва, суспільних відносин людей. Саме потреби спілкування, взаємообміну діяльністю визначили основний зміст і природу мови. Проте мова також характеризується відносною самостійністю, яка виражається у наявності специфічних внутрішніх закономірностей її функціонування і розвитку.

Мовна особистість за допомогою базисного елемента культури (мови) нагромаджує, зберігає і передає соціальний досвід від одного покоління до іншого за допомогою сенсорно-життєвих орієнтирів

[11 с. 105]. Як зазначає Ф. де Соссюр, «значимість – цінність будь-якого слова визначається всім, що з ним пов'язано» [7, с. 138], а тому реальний зміст мовного світу особистості залежить від тієї ієрархії цінностей, якою вона керується у своєму житті. Завдяки мові реалізується специфічно людська форма передачі соціального досвіду. Таким чином, у кожній конкретній мові вміщено соціальний досвід кожного конкретного суспільства.

Процедура відбору автентичних англомовних газетно-журнальних статей ґрунтується на певних критеріях. Під критеріями відбору ми розуміємо основні ознаки, за допомогою яких якісно та кількісно оцінюється текстовий матеріал з метою використання його чи невикористання як навчального матеріалу відповідно до цілей навчання [9, с. 116].

Критерії відбору текстів, розроблені в методичці, відносяться до їхньої мовної форми та змісту [8, с. 218], а також до їхнього обсягу. Отже, виділяють відповідно три групи критеріїв відбору іншомовних текстів як навчального матеріалу: мовні критерії, критерії змісту й кількісні критерії.

Визначаючи критерії відбору англомовних газетно-журнальних статей, ми враховували такі чинники:

1) мету навчання – формування у майбутніх учителів СКК при навчанні читання англомовних газетно-журнальних статей;

2) вимоги чинної програми з англійської мови для університетів та інститутів: а) щодо рівня сформованості у студентів рецептивних навичок і вмінь читання та б) щодо змісту тематичних блоків соціокультурного характеру;

3) умови організації навчання: аудиторні / позааудиторні домашні заняття.

В результаті прямого зв'язку мови з різними аспектами суспільного життя в англомовних газетно-журнальних статтях, як у дзеркалі, відображається життя народу, його історія, зв'язок з іншими народами. Кожне слово виступає свідком, пам'ятником історичних змін і подій. Історія кожної окремої мови невід'ємна від історії народу, що ним володіє. Однак і сам розвиток особистості характеризується соціально-мовною залежністю [5, с. 122].

Через мовну особистість є можливість глибше охарактеризувати мову як суспільно-культурне явище і зрозуміти характер її функціонування в суспільстві. І як засіб спілкування, і як знаряддя мислення мова дає можливість виражати свої думки і розуміти думки іншої людини, поєднувати почуття, бажання, прагнення, волю людей. Слід погодитись з А. Швейцером, якій підкреслює «інтегруючу, консолідуючу та роз'єднуючу» соціальні функції мови [8, с. 124]. Тому зміст англомовних газетно-журнальних статей має відображати такі тематичні блоки соціокультурної спрямованості як «Життя людини», «Гуманітарні проблеми», «Англомовний світ та Україна», «Професійні проблеми». У межах цих тематичних блоків виділяються відповідні теми та підтеми:

- Кіно (Історія кіно. Телебачення та кіно, їхній вплив на глядачів);

- Мистецтво (Напрями в мистецтві. Англійська школа живопису. Музеї);

- Англомовні народи (Англійці, американці й українці: превалюючі стереотипи. Національні та сімейні свята);

- Світ навколо нас (Промисловість і сільське господарство. Проблеми навколишнього середовища та їх вирішення. Захист навколишнього середовища);

- Освіта у Великій Британії (Система середньої освіти в Англії та Уельсі. Типи шкіл. Середня освіта

в Україні. Проблеми виховання дітей. Дисципліна в школі);

- Роль англійської мови в світі (Англійці в світі. Мовні права. Майбутнє англійської мови).

Наведені вище положення про автентичні англомовні газетні та журнальні статті можна розглядати як спробу стислого філософського обґрунтування доцільності використання соціокультурно орієнтованих методик у навчанні іноземним мовам [9, с. 19]. Викладачам, які використовують такі методики, слід враховувати і той факт, що єдність мови і мислення знаходить свій прояв не тільки у зв'язку між різними сторонами слова, але й у співвідношенні логіки і граматики. Науки, які вивчають це співвідношення, – мовознавство, логіка, психологія та інші, – показують, що система категорій логіки, як правило, завжди відповідає системі граматичних категорій і що, навпаки, граматична структура мови відповідає логічній структурі думок. Будь-яка логічна форма не може бути виражена інакше, ніж мовними граматичними засобами. Наприклад, логічні категорії суб'єкта і предиката знаходять своє звичайне вираження у підметі і присудку, які є обов'язковими елементами всіх існуючих мов. Однозначне відбиття певних логічних формул у конкретних словах, словосполученнях та реченнях роблять граматику прямим показником успіхів людського мислення [2, с. 105]. Врахування інтересів студентів до тематики англомовних газетно-журнальних статей дозволить організувати навчальний процес при формуванні СКК відповідно до їхніх потреб. Так, при роботі над темами, до яких студенти виявляють нейтральне ставлення, необхідно змінити його на позитивне, оскільки позитивне ставлення студентів-читачів до соціокультурного змісту газетно-журнальних статей створює підґрунтя для їхньої психологічної готовності до опосередкованої масової міжкультурної комунікації [10, с. 105]. З метою формування позитивного ставлення до певних соціокультурних тем, запропонованих програмою, ми вважаємо за потрібне розширити їхній зміст за рахунок включення додаткових підтем. Вивчення читацьких інтересів майбутніх учителів дозволило нам виявити нові підтеми. Так, при вивченні теми «Світ навколо нас» можна запропонувати студентам статті про життя флори й фауни англомовних країн, зникаючі види тварин і рослин, загадки природи, майбутнє нашої планети, сучасні проекти покращення навколишнього середовища; при вивченні теми «Освіта у Великій Британії» – про середню освіту в Шотландії та Північній Ірландії, новітні підходи до навчання у школах, життя школярів, програми обміну між навчальними закладами, вищі заклади освіти, світ професій і і працевлаштування. Викладачам іноземних мов у процесі організації навчання обов'язково слід пам'ятати, що мова втілює в собі і виражає всю суму суспільних зв'язків «природних» носіїв мови. У такому підході закладено величезні психо-дидактичні можливості [11, с. 81]. Цим і пояснюється, з одного боку, популярність методик з орієнтацією на використання автентичних англомовних газетних та журнальних статей, на їх величезний соціокультурний контекст.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку в цьому напрямку. Мовна особистість – це система, яка виникає в суспільстві та розвивається, заснована на здатності виражати і закріплювати соціальні відносини і взаємодії. Професійно орієнтоване навчання й вивчення іноземної мови – це ще один напрям європейської мовної стратегії. Оскільки дисципліна «Іноземна мова» входить до базового комплексу інтеграційних дис-

циплін, що має за мету виявити індивідуальність національних культур, їх зв'язок із загальнолюдськими цінностями, дати уявлення про «європейську свідомість» та сприяти формуванню навичок

міжкультурної комунікації, то наступним нашим завданням стало вивчення практики структурування соціокультурного компонента змісту навчання іноземної мови на сучасному етапі.

Список літератури:

1. Гумбольдт В. О различии строения человеческих языков и его влияния на духовное развитие человечества / В. Гумбольдт // Избранные труды по языкознанию. – М.: «Высшая школа», 1984. – С. 44-241.
2. Дейк Т. А. Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. Дейк // М.: «Высшая школа», 1989. – 247 с.
3. Карпенко Ю. А., Потебня А. Зачинатель українського народознавства / Ю. А. Карпенко // Філософська і соціологічна думка. – К., 1995. – № 1- 2. – С. 27-29.
4. Макеев С. А., Прибыткова И. М., Симончук Е. В. Подвижность структуры. Современные процессы социальной мобильности / С. А. Макеев, И. М. Прибыткова, Е. В. Симончук // – К., 1999. – 289 с.
5. Потебня А. А. Эстетика и поэтика / А. А. Потебня // М.: «Высшая школа», 1976. – 340 с.
6. Сепир Э. Коммуникация // Избранные труды по языкознанию и культурологии / Э. Сепир // М.: «Высшая школа», 1993. – 262 с.
7. Соссюр Ф. Труды по языкознанию / Ф. Соссюр // М.: «Высшая школа», 1977. – 441 с.
8. Швейцер А. Д., Никольский Л. Б. Введение в социолингвистику / А. Д. Швейцер, Л. Б. Никольский // М.: «Высшая школа», 1989. – 277 с.
9. Першук О. О. З історії розвитку соціокультурних аспектів вивчення іноземних мов у Європі / О. О. Першук // Іноземні мови. – 1999. – № 4. – С. 16-20.
10. Садохин А. П. Введение в теорию межкультурной коммуникации / А. П. Садохин // М.: «Высшая школа», 2005. – 310 с.
11. Сафонова В. В. Социокультурный подход к обучению иностранным языкам / В. В. Сафонова // М.: Высшая школа, 2001. – 311 с.
12. Коломінова О. О. Шляхи формування лінгвокраїнознавчої компетенції учнів початкової школи у процесі навчання англійської мови / О. О. Коломінова // Нариси досліджень у галузі гуманітарних наук у педвузі: Зб. наук. та науково-метод. праць. – Горлівка: ГДППМ, 2002. – С. 250-252.

Махинова М.В.

Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова

АСПЕКТЫ СОЦИОКУЛЬТУРНОГО ПОДХОДА К ПОДБОРУ АУТЕНТИЧНЫХ АНГЛОЯЗЫЧНЫХ ТЕКСТОВ В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ

Аннотация

В статье рассматриваются проблемы определения аспектов социокультурного подхода к подбору аутентичных англоязычных текстов (аутентичные англоязычные газетные и журнальные статьи) в подготовке будущего учителя, роль социокультурной компетенции у выпускников педагогического ВУЗА Украины, которые бы способствовали студенческой мобильности и изучению современных научных подходов, которые являются приоритетными в формировании таких компетенций.

Ключевые слова: языковая личность, социокультурная компетенция будущего учителя, социокультурная трансформация общества, аутентичный англоязычный текст, критерии отбора англоязычных газетно-журнальных статей, использование аутентичных англоязычных газетных и журнальных статей, условия организации обучения.

Makhinova M.V.

Drahomanov M.P. National Pedagogical University

ASPECTS OF THE SOCIOCULTURAL APPROACH THE SELECTION OF AUTHENTIC ENGLISH TEXTS IN THE PREPARATION OF FUTURE TEACHERS

Summary

The article considers the problem of determining the aspects of the sociocultural approach to selection of authentic English texts (authentic English-language newspaper and magazine articles) in the preparation of future teachers, the role of socio-cultural competence of graduates of pedagogical universities of Ukraine, which would facilitate student mobility and study of modern scientific approaches, which are a priority in the formation of such competencies.

Keywords: linguistic personality, socio-cultural competence of future teacher, socio-cultural transformation of society, authentic English-language text, selection criteria English-language newspaper and magazine articles, the use of authentic English-language newspaper and magazine articles, conditions of training.